

STUDIES OF THE OTTOMAN DOMAIN

Cilt: 7 Sayı: 13 Ağustos 2017

ISSN: 2147-5210

DOI Number: 10.19039/sotod.2017.67

Geliş Tarihi/Received: 06.07.2017

Kabul Tarihi/Accepted: 03.08.2017

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA HAZIRLIK ÇERÇEVESİNDE TÜRK DONANMASININ 1914 YILI HARP MANEVRALARI

1914 WAR MANOEUVRES OF TURKISH NAVY WITHIN THE FRAME OF WWI PREPARATION

Ozan TUNA¹
Nazlı MURZİOĞLU²

Öz

Birinci Dünya Savaşı öncesinde 1914 yılında Türk donanmasının manevralara ağırlık vermesi yaklaşan dünya savaşına hazırlık çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Balkan Savaşları'nda Türk donanmasının Yunan donanması karşısında etkisiz kalması ve Yunan donanmasına yapılan topçu ateşlerinin hedeflerini bulmaması Türk donanmasının manevra eksikliği olarak değerlendirilmiş ve bu yüzden 1914 yılı başları itibariyle donanma manevralarına yoğunluk verilmiştir. 1914 yılı başları itibariyle gerçekleştirilen donanma manevraları dönemin Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın, donanma birinci komutanı Amiral Souchon ve İngiliz bahriye danışmanı Amiral Limpus'un insiyatifi ve komutanlığı ile gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen manevralar ile donanma belirli bir muharebe gücüne ulaşmış ve bu şekilde dünya savaşına girebilecek iradeyi kendisinde bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Amiral Souchon, Amiral Limpus, Cemal Paşa, Yavuz Zırhlısı, Sivastopol

Abstract

In 1914, before the World War I, Turkish Navy concentrate on manoeuvres as part of preparation for approaching WWI. Turkish Navy remained ineffective against Greek Navy during the Balkan Wars since naval gunfire by Turkish Navy did not find the targets. This was interpreted as lack of manoeuvre of Turkish Navy. Because of this reason from the beginning of 1914, Turkish Navy started to give weight to navy manoeuvres. Beginning from 1914 navy manoeuvres were carried out under the command of navy minister Cemal Pasha, the first commander of Navy Amiral Souchan and British Navy adviser Amiral Limpus. With the help of aforementioned maneuvers, Navy's combat capabilities have been hardened to certain level of battle-ready, hence the Navy's involvement in World War I.

Keywords: Admiral Souchon, Admiral Limpus, Cemal Pasha, Yavuz Armored, Sivastopol

¹Arş. Gör. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. ozan.tuna@omu.edu.tr

²Arş. Gör. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. nazlisemizoglu@hotmail.com

Giriş

Manevra, teknik olarak bir savaş gemisinin seyir etmesi anlamına gelmektedir.³ Bu bağlamda donanmanın hazırlanması gereken noktaları kararlaştırıp bu birlikleri uygun yerlere sevk etmek, bir geminin başlı başına selamet ve emniyet noktasında yaptığı harekât ve herhangi bir vazifenin gerçekleştirilmesi için donanmanın gösterdiği faaliyete de manevra denilmektedir.⁴ Fakat askeri jargonda manevra savaşa hazırlık çerçevesinde savaş öncesinde yapılan taktik hareketleri içermektedir.⁵ Bu bağlamda manevra, donanmayı donanma veya filo komutanı bünyesinde koordineli bir şekilde hareket ettirip donanmanın muharebe yeteneğini arttırmak ve görünen veya görünmeyen hedefleri tanımlayıp tespit ederek onları yok etmeye dönük filli harekâtlardır.⁶ Donanma üzerinde uygulanan manevralar özellikle savaş öncesi süreçlerde yoğunluk kazanmakla birlikte İngiliz ve Fransız donanmaları etkili manevra deneyimlerine sahip bulunmaktadırlar.⁷ Birinci Dünya Savaşı öncesinde Akdeniz’de etkili bir güç olan Fransız donanması Amiral De Lapeyrere komutasında 1913 sonbaharı ve Temmuz 1914’de Akdeniz’de ve Manş Denizi’nde manevralar icra etmiştir.⁸

1. Amiral Limpus Dönemi

Osmanlı Devleti, II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte donanmasında İngiliz yanlısı bir siyaset takip etmeye başlamış ve bu bağlamda 6 Haziran 1912 tarihinde İngiliz kraliyet donanmasından Amiral Limpus Türk donanmasına danışman olarak getirilmiştir.⁹ Amiral Limpus göreve başladığı tarihten itibaren aktif bir saha komutanı olmaktan ziyade taktik ve stratejik açıdan Türk donanmasına danışmanlık yapmış olup Balkan Savaşı’nda Yunan donanmasına karşı mücadelede yapılacak uygulamalar ve

³ Cem Gürdeniz (Haz.), *Deniz Kuvvetleri Terimler Sözlüğü*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı Matbaası, İstanbul 2001, s. 41

⁴ Süleyman Nutki (Der.), *Kamus-ı Bahri Deniz Sözlüğü*, Mustafa Pultar (Haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 190; Lütfi Günçay, *Gemicilik Dili*, Deniz Matbaası, İstanbul 1943, s. 281

⁵ Nicholas A. Lambert, “Strategic Command and Control For Maneuver Warfare: Creation of the Royal’s War Room System 1905-1915”, *The Journal of Military History*, Vol: 89, No: 2, April 2005, p. 395

⁶ Trent Hane, “The Evolution of Fleet Tactical Doctrine in the US. Navy 1922-1941”, *Journal of Military History*, Vol: 67, No: 4, October 2003, p. 1112

⁷ Douglas W. Allen, “The British Navy Rules: Monitoring and Incompatible Incentives in the Age of Fighting Sail”, *Exploration in Economic History*, 39, 2002, p. 229; James J. Tritton, *Doctrine and Fleet Tactics in the Royal Navy*, November 1994, p. 20

⁸ *Tercüman-ı Hakikat*, “Fransa’da Bahri Manevalar”, (29 Mart 1914), s. 3; *Tanin*, “Fransa Bahri Manevraları”, (9 Temmuz 1914), s. 1

⁹ Pierre Renouvin, *I. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*, (Çev.) Örgen Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul 2004, s. 292; Yaşar Bedirhan-Figen Atabey, “Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Danışmanlar (1808-1918)”, *Turkish Studies*, Vol: 8-5, 2013, s. 135; Mustafa Gençoğlu, “Batı Bilgi ve Teknolojisinin Osmanlı Bahriyesine Aktarımı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XXXIV, Sayı: 58, 2015, s. 622; Chris B. Rooney, “The International Significance of British Naval Missions to the Ottoman Empire 1908-1914”, *Middle Eastern Studies*, Vol: 34, No: 1, January 1998, pp. 1-29

savaştan sonraki Yunan donanmasının faaliyetlerine karşı alınacak önlemlere yönelik fikir beyanında bulunmuştur.¹⁰ Amiral Limpus döneminde Türk donanmasında yoğun bir manevra programı uygulanmamakla birlikte İngiltere’de inşa halinde bulunan *Sultan Osman* savaş gemisinin personeli için gerekli olan manevra ve talimler Amiral Limpus döneminde gerçekleşmiştir.¹¹ Bu bağlamda 900 kişiden oluşan denizcilere top ve torpido eğitimleri için *Gayret-i Vataniye*, *Numune-yi Hamiyet*, *Yarhisar* muhripleri, *Kütahya* torpidobotu, *Muin-i Zafer* ve *Zuhaf* korvetlerinde manevralar uygulanmıştır.¹² 1914 yılının başında Cemal Paşa’nın Bahriye Nazırı olması ile konumu daha da güçlenen Amiral Limpus, 22 Temmuz 1914 tarihinde Marmara Denizi’nde Türk donanmasının tüm unsurlarının katıldığı bir harp manevrası da icra etmiştir.¹³ Ayrıca Cemal Paşa dönemine başlatılan donanmada yenilik hareketleri Limpus tarafından da memnuniyetle karşılanmıştır.¹⁴ Amiral Limpus döneminde parça parça yapılan manevralar Yunan donanmasının Çanakkale Boğazı önünde bulunmasından ötürü sıkı bir teyakkuz halinde ve Çanakkale Boğazı-Erdek arasında gerçekleşmiştir.¹⁵ Gerek Amiral Limpus gerekse Cemal Paşa, Balkan Savaşları esnasında Türk donanmasının Yunan savaş gemilerine karşı özellikle topçu ve nişancıların hedeflerini vuramamaları gibi bir sorunun tekrar vuku bulmaması için muhtemel bir Yunan saldırısına karşı Türk donanmasını talimli ve müteyakkız bir vaziyette tutmuşlardır.¹⁶

Tüm bunlara rağmen Amiral Limpus döneminde yapılan manevralar ve alınan önlemler yetersiz olmuş olup Türk donanmasının etkili bir savaş gücü meydana getirmesinde başarı sağlayamamıştır.¹⁷ Ayrıca Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile

¹⁰ Deniz Tarihi Arşivi (DTA), *Mülga-yı Bahriye Kataloğu*, Dosya No: 687, Sayfa No: 95, 8 Mart 1914; DTA, *Mülga-yı Bahriye Kataloğu*, Dosya No: 687, Sayfa No: 96, 8 Mart 1914; Hilmi Bayur, “Balkan Savaşı’nda Türk Donanmasının Durumu”, *Belleten*, Cilt: XLII, Sayı: 165, Ocak 1978, s. 94

¹¹ *Ceride-yi Bahriye*, “Devlet-i Osmaniye’nin Sahip Olduğu Donanma”, (2 Şubat 1914), s. 1; *Tasvir*, “Reşadiyemizin Süvarisi İle Mülakat”, (9 Şubat 1914), s. 3

¹² DTA, *Mülga-yı Bahriye Kataloğu*, Dosya No: 770, Sayfa No: 159, 15 Mart 1914; DTA, *Fabrikalar Bölümü*, Dosya No: 770, Sayfa No: 17, 21 Şubat 1914; *Tanin*, “Dretnotumuzun Mürettebatı”, (3 Ocak 1914), s. 2

¹³ DTA, *Mülga-yı Bahriye Kataloğu*, Dosya No: 724, Sayfa No: 747, 11 Mayıs 1914; Cemal Paşa, *Hatıralar*, Alpay Kabacalı (Haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2001, ss. 121-122

¹⁴ Celalettin Yavuz, “Ahmet Cemal Paşa’nın Bahriye Nazırlığı Döneminde Osmanlı-Türk Bahriyesinde Reform Arayışları”, *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001, s. 72

¹⁵ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), *Birinci Dünya Harbi Kataloğu (BDH)*, Klasör No: 87, Dosya No: 911, Fihrist No: 001, 3 Ağustos 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 911, Fihrist No: 001-01, 3 Ağustos 1914; Haziran 1914 tarihinden itibaren hem Yunan savaş gemileri hem de Yunan tayyareleri Çanakkale Boğazı’nda keşif yapmakta idiler. Ayrıntılı bilgi için bkz; Recep Dündar, *Çanakkale Deniz Muharebeleri ve Cevat Çobanlı Paşa*, Bilsam Yayıncılık, Malatya 2015, s. 21

¹⁶ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 89, Dosya No: 867, Fihrist No: 001, 28 Temmuz 1914; Cemal Paşa, *Hatıralar*, s. 108; *Ceride-yi Bahriye*, “Donanmadaki Efad ve Zabitan”, (22 Ocak 1914), ss. 2187-2189; *Ceride-yi Bahriye*, “Osmanlı Donanmasının Durumu”, (22 Ocak 1914), s. 2186; Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 3, İctima Senesi: 1, Cilt: 2, Sayfa No: 187, 30 Haziran 1914

¹⁷ Th. Kraus-Karl Dömitz, *Goeben ve Breslau’nun (Yavuz ve Midilli), Deniz Seferleri*, (Çev.) Mustafa Haydar Cümbüş, Orient Yayınları, Ankara 2013, ss. 78-79

Osmanlı Devleti ve İngiltere'nin ilişkilerinin bozulması Amiral Limpus'un Türk donanmasındaki faaliyetlerinin de asgari düzeye inmesine sebep olmuştur.¹⁸ Amiral Limpus'un görev süresi 9 Eylül 1914'de Amiral Souchon'un göreve gelmesi ile sona ermiş ve kendisi de İngiltere'ye dönmüştür.¹⁹

2. Amiral Souchon Dönemi

Türk donanmasında 1914 yılının ilk yarısında sahip olduğu savaş gemilerinin savaş gücünün yetersiz olması sebebiyle manevralar yoğun olarak uygulanamamıştır. Fakat 10 Ağustos 1914 tarihinden itibaren Amiral Wilhelm Souchon'un fiili olarak Türk donanmasının birinci komutanlığına gelmesi ile Türk donanmasının daha aktif bir şekilde manevralara başladığı görülmüştür.

12 Ağustos 1914 tarihinde Bahriye Nezareti'nin Amiral Souchon'u donanma komutanı olarak ataması üzerine Souchon, *Yavuz zırhlısı*,²⁰ *Midilli kruvazörü*,²¹ *Mecidiye kruvazörü*, *Hamidiye kruvazörü*, *Berk-i Sadvet* torpido kruvazörü, *Yadigâr-ı Millet* ve *Taşoz* sınıfından dörder muhrip ile faal bir filo oluşturmuştur.²² Amiral Souchon ayrıca, ana filonun haricinde Çanakkale ve Karadeniz Boğazları'nda bulunan torpidobot filosunun ile birlikte yeni bir torpidobot filosu da oluşturmuştur.²³

Özellikle Amiral Limpus'un İstanbul'dan ayrılmasının ardından Souchon donanma üzerinde daha aktif hareket edebilmiş ve donanmada yaptığı denetleme sonucunda hemen sıkı bir eğitime başlamıştır.²⁴ Enver Paşa tarafından kendisine Marmara Denizi'nde manevra yapma yetkisi verilen Souchon, donanma ile birlikte 29 Ağustos 1914'de Tuzla'dan Marmara Denizi'ne açılmış olup filo ve filotillalar ile manevralar

¹⁸ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 911, Fihrist No: 002, 7 Ağustos 1914

¹⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *HR. SYS. Kataloğu*, Dosya No: 2269, Gömlek No: 3, 22 Eylül 1914; *Tasvir*, "İngiliz Bahriye Hayetinin Akıbeti", (19 Eylül 1914), s. 1

²⁰ *Yavuz zırhlısı*, 1908 yılında Almanya'nın Bahriye Nazırı Tirpitz'in Moltke sınıfı bir savaş gemisi inşası fikri üzerine 12 Ağustos 1909'da kızağa konulmuş ve 28 Mart 1911'de de denize indirilmiştir. Muharebe zırhlısı sınıfına dahil olan bu savaş gemisi 23.000 ton ağırlığında olup on adet 28 cm'lik, on iki adet 15 cm'lik ve on iki adet 8,8 cm'lik toplara sahip olup 29 mil sürati bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Ercan Baş, *Türk Tarihinde Yavuz Zırhlısının Rolü*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2008, s. 62; Th. Kraus-Karl Dönitz, *Goeben ve Breslau'nun (Yavuz ve Midilli) Deniz Seferleri*, (Çev.) Mustafa Haydar Cümbüş, Orient Yayınları, Ankara 2013, s. 10

²¹ *Midilli kruvazörü*, 1910 yılında Almanya'da Vulkan tersanesinde kızağa konulmuş olup 16 Mayıs 1911 tarihinde denize indirilmiştir. 4550 ton ağırlığında olup on iki adet 10,5 cm'lik topu olup 27 mil sürate sahiptir. Ayrıntılı bilgi için bkz; Th. Kraus-Karl Dönitz, *Goeben ve Breslau'nun (Yavuz ve Midilli) Deniz Seferleri*, s. 10; Mithat Atabey, "Osmanlı İmparatorluğu Hizmetinde Breslau (Midilli) Kruvazörü", *Çanakkale Araştırmaları*, Yıl: 13, Sayı: 18, Bahar 2015, s. 118

²² Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, *Deniz Harekâtı*, Cilt: 8, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, ss. 53-54; Erol Mütercimler, *Destanlaşan Gemiler: Hamidiye, Yavuz, Nusret, Alemdar*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1987, s. 117; Ahmet Gülerüz, *Yavuz ve Midilli*, Deniz Basımevi, İstanbul 2009, s. 5

²³ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 450, Fihrist No: 025, 15 Ağustos 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 450, Fihrist No: 025-05, 4 Eylül 1914

²⁴ BOA, *HR. SYS. Kataloğu*, Dosya No: 2269, Gömlek No: 3, 12 Eylül 1914; Erol Mütercimler, *Destanlaşan Gemiler: Hamidiye, Yavuz, Nusret, Alemdar*, s. 117

icra etmiştir. 5-6 Eylül 1914'de torpidodan kaçma ve gece manevraları icra eden Souchon, 12 Eylül 1914'de büyük gemilerle kontrollü atış, küçük gemilerle de mayın tarama talimleri yapmıştır.²⁵ Amiral Souchon, Eylül ayı içerisinde Marmara Denizi'nde icra ettiği manevralarda filo ve filotillalar ile gündüzleri keşif manevraları geceleri ise hücum manevraları icra etmiştir. Ayrıca donanmaya her gün bir saat gündüz bir saat gece sinyal talimleri yaptırmış olup sonraları seyir ve hedeflere atış talimleri yaptırmıştır.²⁶ Bu manevralara ek olarak Amiral Souchon, 17 Eylül 1914'de ana filo ile Sultan Reşad'ın önünde tüm donanma ile resmi geçit düzenlemiştir.²⁷

Amiral Souchon, Marmara Denizi'nde yerine getirdiği manevralarda Türk deniz subaylarının denize karşı dayanıksız olduğunu, top ve ışıldak muhabere eğitimlerini bilmediklerini ve torpido atış görevlerinde de deneyimsiz olduklarını tespit etmiştir.²⁸ Marmara Denizi'nde yapılan manevralarda Türk deniz subaylarının teknik konulardaki eksikliklerinin yanında su üstü vasıtaları, mayın ve torpido bataryaları, top, cephane, uzaklık ölçme cihazları ve telsiz-telefon ihtiyaçları da tespit edilmiştir.²⁹ Bunun üzerine Amiral Souchon, personelin manevra eksikliğini gidermek için 15 Eylül 1914'de Bahriye Nazırı Cemal Paşa'dan manevralara Karadeniz'de devam etme izni istemiştir.³⁰ Amiral Souchon, bu şekilde Türk donanmasının Marmara Denizi'nde elde ettiği deneyimi arttıracığı ve eksikliklerin giderileceğini düşünmüştür.³¹ Fakat Amiral Souchon'un Türk donanmasını Karadeniz'deki manevralara tabi tutmak istemesindeki temel etken Rus donanmasının Karadeniz'deki etkinliği olup bu şekilde de Rus savaş gemilerinin Karadeniz Boğazı önünde keşif ve gözlem yapmaları engellemek istemesi olmuştur.³² Amiral Souchon, orta ve uzun vadede Türk donanmasının Karadeniz'de faal

²⁵ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 450, Fihrist No: 070, 26 Ağustos 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 911, Fihrist No: 025-05, 13 Ağustos 1914; DTA, *Mülga-yı Bahriye Kataloğu*, Dosya No: 770, Sayfa No: 1444, 17 Ağustos 1914; Umut C. Karadoğan, "I. Dünya Savaşı'na Giren Donanmada Yapılan İslah Çalışmaları ve Yabancı Uzmanlar", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXIV, Sayı: 72, Kasım 2008, ss. 757-796; Aleaddin Örsal, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Ordusunda Görev Yapan Yabancı Subayların Birinci Dünya Savaşı'nın Askeri Yöntemleri Üzerine Etkileri", *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989, s. 352

²⁶ DTA, *Mülga-yı Bahriye Kataloğu*, Dosya No: 484, Sayfa No: 5, 6 Eylül 1914; Th. Kraus-Karl Dönitz, *Goeben ve Breslau'nun (Yavuz ve Midilli) Deniz Seferleri*, ss. 93-94

²⁷ DTA, *Gemiler Bölümü: Barbaros Hayrettin Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 3637, Sayfa No: 12, 17 Eylül 1914

²⁸ Celalettin Yavuz, "Ahmet Cemal Paşa'nın Bahriye Nazırlığı Döneminde Osmanlı Türk Bahriyesinde Reform Arayışları", ss. 69-80

²⁹ İskender Tunaboylu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yavuz(Goeben) Zırhlısı*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2006, s. 37

³⁰ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 449, Fihrist No: 1, 14 Eylül 1914; Nevzat Artuç, *Cemal Paşa'nın Askeri ve Siyasal Hayatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, s. 199

³¹ Celalettin Yavuz, "Birinci Dünya Harbi Sırasında Osmanlı ve Alman Deniz Subaylarının İlişkileri", *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001, ss. 225-253

³² Emil Ludwig, *Yavuz ve Midilli*, (Çev.) Arif Gelen, Burçak Yayınları, İstanbul 1968, ss. 55-72

durumda olması ile tarafsız Bulgaristan ve Romanya devletleri üzerinde de etki yaratacağını düşünmüştür.³³ Ayrıca daha stratejik olarak Rus limanlarına yapılacak saldırı öncesinde Sivastopol'de bulunan Rus filosunun Türk donanmasının faaliyetlerinden haberdar olması da engellenmiş olacaktı.³⁴ Harbin başlangıcından beri Rus Karadeniz filosunun Türk kıyılarını ve ticaret rotalarını taciz etmesi Amiral Souchon'u donanmayı Karadeniz'e çıkararak Rus donanması ile mücadele etmeye zorlamıştır.³⁵ Diğer taraftan Amiral Souchon, Türk donanmasının Odessa bölgesine bir çıkartma yapılması ihtimalinden ötürü hem Rus donanmasının mevcut pozisyonu hem de Rus kıyılarında muhtemel çıkarma noktalarını tespit edebilmek için Karadeniz'de keşif manevralarının yapılması gerektiğini öngörmüştür.³⁶

Amiral Souchon'un Türk donanmasını Karadeniz'de faaliyet göstermeye zorlamasının en önemli nedeni ise Rus donanmasının Karadeniz Boğazı'na olası bir saldırı ihtimalini azaltmak istemesi olmuştur.³⁷ Karadeniz Boğazı'nın Rus donanması için çok önemli olması, Souchon'u böyle bir tedbir almaya sevk etmiştir.³⁸

Amiral Souchon'a Karadeniz'de manevra yapma izni verilmesi üzerine 21 Eylül 1914'de *Yavuz* zırhlısı, *Basra* ve *Taşoz* muhripleri Karadeniz'e çıkmış olup filo aynı gün saat 17.00'de geri dönerek Hızır Reis gambotunu Karadeniz Boğazı girişinde karakol görevinde bırakmıştır.³⁹ 22-23 Eylül 1914 tarihlerinde Barbaros Hayrettin ve Turgut Reis zırhlıları Karadeniz'e çıkmış olup top atış manevralarının yanı sıra sancak

³³ Zisis Fotakis, *Greek Naval Strategy and Policy 1910-1919*, Routledge Publishing, Newyork 2005, p. 106; İskender Tunaboğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yavuz (Goeben) Zırhlısı*, ss. 36-46; Necmettin Alkan, "Alman Kaynaklarına Göre Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girmesi", *1914'den 2014'e 100'ncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak*, (Ed.) Zekeriya Türkmen, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2014, s. 169

³⁴ Matti E. Makela, *Yavuz (Goeben)'un İzinde*, (Çev.) Namık Kemal Ebiz, Deniz Basımevi, İstanbul 2006, ss. 64-65; Ulrich Trumpener, "Turkey's Entry Into World War I: An Assessment of Responsibility", *Journal of Modern History*, Vol: 34, No: 4, December 1962, pp. 372-378; *Deniz Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar*, "Gazi Hamidiye ve Akın Hareketleri", Sayı: 4, Deniz Matbaası, İstanbul 2006, ss. 105-107

³⁵ Stepline Kamensky, *Karadeniz'de Mayın Harbi 1914-1918*, (Çev.) S. Gökdeniz, Deniz Matbaası, İstanbul 1938, s. 55; Celalettin Yavuz, "Birinci Dünya Harbi Sırasında Osmanlı ve Alman Deniz Subaylarının İlişkileri", ss. 225-253

³⁶ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 89, Dosya No: 868, Fihrist No: 022-04, 2 Ekim 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 89, Dosya No: 868, Fihrist No: 022, 14 Ekim 1914; Edward J. Ericson, *Size Ölmeyi Emrediyorum: Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, (Çev.) Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003, ss. 53-61; İskender Tunaboğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yavuz (Goeben) Zırhlısı*, ss. 36-46; Ulrich Trumpener, "Liman Von Sanders and the German-Ottoman Alliance", *Journal of Contemporary History*, , Vol: 1, No: 4, October 1966, pp. 186-187

³⁷ İskender Tunaboğlu, "Tarihin Son Dretnotu: Yavuz (Goeben)", *Turkish Studies*, Vol 10-1, Winter 2015, s. 777

³⁸ Erich Von Falkenhayn, *Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya*, (Çev.) Mehmet Nihat, (Haz.) Faruk Yılmaz, İz Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 39; Alla A. Yazkova, "Karadeniz Bölgesinde Rusya'nın Başlıca Çıkarları ve Siyaseti", *Birinci Türk-Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu*, (22-28 Mart 2008), Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Giresun 2008, ss. 91-95

³⁹ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 88, Dosya No: 454, Fihrist No: 016, 22 Eylül 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 90, Dosya No: 459, Fihrist No: 005-001, 18 Ekim 1914; BOA, *HR.SYS. Kataloğu*, Dosya No: 2095, Gömlek No: 3, Lef: 13, Tarih Yok; Birinci Dünya Harbinde Türk Deniz Harbi, *Deniz Harekâtı*, Cilt: 8, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976, s. 56; Sertif Demir-Alev Keskin-Fatma İnan, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi: Karadeniz Baskını", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 17, Şubat 2011, ss. 99-103

ve iskele taraflarından hücum manevraları icra etmişlerdir.⁴⁰ Tersanede bulunan savaş gemilerinin de donanmaya iltihak etmesi üzerine manevralara son sürat devam edilmişken 27 Eylül 1914'de *Turgut Reis* zırhlısı, *Midilli* kruvazörü ve *Berk-i Sadvet* torpido kruvazörü Karadeniz'e çıkmış olup *Barbaros Hayrettin* ve *Turgut Reis* zırhlıları kontrollü mesafe talimleri icra etmişlerdir.⁴¹ Ekim ayı içerisinde Türk donanmasının Karadeniz'deki faaliyetleri artarak devam etmişken 1 Ekim 1914'de *Yavuz* zırhlısı, *Midilli* kruvazörü, *Basra* ve *Yarhisar* muhripleri manevra yapmış olup 3 Ekim 1914'de *Yavuz zırhlısı*, *Barbaros Hayrettin* zırhlısı, *Turgut Reis* zırhlısı ve *Berk-i Sadvet* torpido kruvazörü Karadeniz'de top atış manevraları icra etmiş ve daha sonra 5 mil süratle Rumeli Feneri'ni bordalayıp Karadeniz Boğazı'ndan girmişlerdir.⁴² 5 Ekim 1914 tarihinde ise *Barbaros Hayrettin* zırhlısı, *Turgut Reis* zırhlısı ve *Berk-i Sadvet* torpido kruvazörü Karadeniz'de kontrollü top atış manevraları gerçekleştirmişlerdir.⁴³

Amiral Souchon'un 12 Ekim 1914 günü Karargâh-ı Umumiye'ye donanmanın top atış manevraları için Karadeniz'e çıkacağını ve aynı gün geri döneceğini bildirmesi üzerine, 12 Ekim 1914'de tekmil filo Karadeniz'e açılmış ve telsizle verilen geri dön emrine karşılık sadece bir kısım savaş gemileri geri dönmüş, geri kalan savaş gemileri Karadeniz'de manevralara devam etmişlerdir.⁴⁴ 17 Ekim 1914 günü filonun bazı gemileri Haydarpaşa'da demirli iken filonun diğer gemilerinin ise aynı gün büyük çaplı topları ile Marmara Denizi ve Karadeniz'de top atış manevralarına devam edileceği bildirilmiştir.⁴⁵ Amiral Souchon, 21 Ekim 1914'de birinci ve ikinci fırkaların manevra için Karadeniz'e çıkacağını bildirmiş ve aynı gün *Yavuz* zırhlısı Karadeniz'e çıkmıştır.⁴⁶ Bahriye Nezareti'nin de bildirdiği üzere Karadeniz'e yapılan bu manevralarda özellikle bahriyeli zabitan ve efradın talim ve tecrübelerini ikmal ve

⁴⁰ DTA, *Gemiler Bölümü: Barbaros Hayrettin Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 3637, Sayfa No: 15, 23 Eylül 1914

⁴¹ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 88, Dosya No: 454, Fihrist No: 010, 14 Eylül 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 88, Dosya No: 454, Fihrist No: 052, 25 Eylül 1914; DTA, *Gemiler Bölümü: Barbaros Hayrettin Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 3637, Sayfa No: 17, 28 Eylül 1914; Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, *Deniz Harekâtı*, s. 56

⁴² DTA, *Gemiler Bölümü: Barbaros Hayrettin Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 3637, Sayfa No: 19, 1 Ekim 1914; DTA, *Gemiler Bölümü: Barbaros Hayrettin Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 3637, Sayfa No: 20, 3 Ekim 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 89, Dosya No: 868, Fihrist No: 040-03, 5 Ekim 1914

⁴³ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 89, Dosya No: 868, Fihrist No: 040-05, 5 Ekim 1914

⁴⁴ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 449, Fihrist No: 1, 11 Ekim 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 89, Dosya No: 867, Fihrist No: 001-17a, 12 Ekim 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 90, Dosya No: 459, Fihrist No: 026-01, Tarih Yok; DTA, *Gemiler Bölümü: Turgut Reis Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 4363, Sayfa No: 139, 15 Ekim 1914

⁴⁵ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 90, Dosya No: 459, Fihrist No: 005-02, 17 Ekim 1914

⁴⁶ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 87, Dosya No: 449, Fihrist No: 1, 11 Ekim 1914; ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 90, Dosya No: 449, Fihrist No: 004, 21 Ekim 1914

denize karşı dayanıklılıklarını arttırmak amaç edilmiştir.⁴⁷ Ekim 1914 itibariyle Amiral Souchon, Türk donanmasının Karadeniz'deki durumuna öncelik vermiş olup Büyükdere Limanı bölgesinde savaş gemilerine kontrollü atış talimleri yaptırmıştır.⁴⁸ Amiral Souchon bu dönemde muharebe gemilerine bilhassa öncelik vermiş olup 24 Ekim 1914'de Midilli kruvazörüne taretler üzerinden 11 cm'lik ve 8,8 cm'lik topları ile atış talimleri yaptırmıştır.⁴⁹ Diğer taraftan da bizzat Amiral Souchon komutasındaki savaş gemilerine Karadeniz'de ağır yol talimleri yaptırıp donanmanın denize dayanıklılığı arttırılmaya çalışmıştır.⁵⁰ Amiral Souchon, manevralarda mayın arama ve taramaya da öncelik vermiş olup bu sayede donanmanın istikamet ve ara mesafelerini sabit tutarak sinyal işaretleri ile hemen mayın arama formasyonuna girip dalgalı denizlerde dahi personel hemen mayın arama aletlerini çıkartıp tekrar toparlayabilen bir seviyeye ulaşmıştır.⁵¹

Amiral Souchon tarafından yapılan manevralar Birinci Dünya Savaşı'nda Türk donanmasında kendisini göstermiş olup özellikle 29 Ekim 1914 tarihindeki Türk donanmasının eş zamanlı olarak Sivastopol, Novorossik, Odessa ve Kefe limanlarının bombalanmasında yapılan manevraların etkisi görülmüştür.⁵² Sivastopol limanının bombalanması esnasında Samsun ve Taşoz muhripleri Yavuz zırhlısının önünden giderek mayın tarayıp Sivastopol'e giden güvenli bir koridor açmış olup Yavuz zırhlısı da 8000 m'den bombardımanını yapmış ve zik zak çizerek Sivastopol'deki Rus topçularının kendi menzilini tespit edememesini sağlamıştır.⁵³

⁴⁷ ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No: 89, Dosya No: 868, Fihrist No: 022-02, 13 Ekim 1914

⁴⁸ DMA, *Gemiler Bölümü: Turgut Reis Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 4361, Sayfa No: 8, 19 Ekim 1914; DMA, *Gemiler Bölümü: Turgut Reis Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 4361, Sayfa No: 8, 20 Ekim 1914; DMA, *Gemiler Bölümü: Turgut Reis Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 4361, Sayfa No: 9, 21 Ekim 1914

⁴⁹ DMA, *Gemiler Bölümü: Turgut Reis Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 4361, Sayfa No: 10, 24 Ekim 1914

⁵⁰ DMA, *Gemiler Bölümü: Turgut Reis Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 4361, Sayfa No: 11, 25 Ekim 1914

⁵¹ Th. Kraus-Karl Dönitz, *Goeben ve Breslau'nun (Yavuz ve Midilli) Deniz Seferleri*, ss. 93-94

⁵² DTA, *Tersane Kataloğu*, Dosya No: 1112, Sayfa No: 25, 3 Kasım 1914; Ali Haydar Emir, *Büyük Harbin Deniz Cephesi*, Deniz Basımevi, İstanbul 1937, s. 68; *Türk Deniz Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar*, "Gazi Hamidiye ve Akın Hareketi", s. 107; Serpil Sürmeli, "Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Girmesine Yol Açan Gelişmeler Hakkında Gayret-i Vataniye Süvarisi Cemil (Özdeniz) Bey'in Hatıraları", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, C, 4, 7, /2007, s. 155; Ozan Tuna, "Amiral Souchon'un Donanma Komutanı Olması ve Rus Limanlarının Bombalanması (29 Ekim 1914)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Sayı: 36, Güz 2014, ss. 213-218

⁵³ DTA, *Gemiler Bölümü: Taşoz Muhribi Seyir Defteri (1914-1915)*, Defter No: 4313, Sayfa No: 27, 27 Ekim 1914; Sertif Demir-Alev Keskin-Fatma İnan, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi: Karadeniz Baskını", s. 108

Sonuç

Manevra veya diğer adıyla tatbikat bir donanma için olmazsa bir kavramdır. Manevralarda amaç, donanma ve donanma personelini dinç tutmak, savaşa hazırlamak, eksikliklerini tespit etmek ve motivasyonunu arttırmaktır. Bir donanmanın ileriye dönük stratejisi ne kadar kapsamlı ve hedefleri ne kadar fazla ise manevraya verilen öncelik de o derece belirgin olmuştur. Ayrıca donanmanın savaş filosu bağlamında sahip olduğu gemilerin sayısı, bu gemilerin modernliği ve sürati, personelin donanımı ve yeteneği de manevralara verilen önceliği belirlemektedir. Diğer taraftan devlet adamlarının donanmanın gücüne önem vermesi, muhtemel bir savaşın gidişatını donanmanın belirleyeceğine dair zihniyete sahip olmaları, yani donanmaya yapılan yatırım da manevralara olan önceliği belirlemektedir.

Türk donanmasının yirminci yüzyılın başlarından itibaren manevra süreci incelendiğinde manevralara çok yoğunluk vermediği görülmektedir. Türk donanmasının manevralara yoğunluk vermemesi, sahip olunan donanmanın vasatın altında bir savaş gücüne sahip olması, devlet adamlarının donanma yerine kara ordularına daha fazla öncelik vermesi ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda alınan yenilgi sonucunda Osmanlı Devleti'nin hedef küçültmesi ile de açıklanabilir. Fakat donanmaya bu süreçte gerektiği kadar manevra programı yapılmaması, Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Türk donanmasının etkisiz kalmasına sebebiyet vermiştir. 1914 itibariyle Osmanlı Devleti'nin donanmaya daha fazla önem vermesi, Yunanistan veya Rusya ile muhtemel bir savaşta donanmanın gücünün belirleyici olacağı manevralara öncelik verilmesini sağlamıştır. Ayrıca 1914'ün ilk yarısı itibariyle Sultan Osman ve Reşadiye savaş gemilerine ve 1914 yılının ikinci yarısı itibariyle Yavuz ve Midilli savaş gemilerine sahip olmak, Türk donanmasının öz güvenini arttırmış ve manevralara daha büyük bir motivasyonla katılımı sağlamıştır. Diğer taraftan 1914 yılında Bahriye Nazırı Cemal Paşa, donanma komutanı Amiral Souchon ve donanma danışmanı Amiral Limpus gibi vizyonları geniş şahsiyetlerin ön planda olması, Türk donanmasının manevralara verdiği yoğunluğu belirlemiştir. Tüm bunlara rağmen Amiral Limpus'un Amiral Souchon'dan farklı olarak doğrudan donanma komutanı olmayıp İngiliz Islah Heyeti'nin başkanı olması, donanmanın üzerinde doğrudan tasarruf hakkının olmaması, Türk donanmasında yerine getirdiği manevralarda daha az yoğunluk oluşmasına sebep olmuştur. Diğer taraftan Amiral Souchon'un döneminde icra edilen manevralar aynı zamanda donanmadaki subay ve erlerin Yavuz ve Midilli gibi savaş gemilerinin teknik

seviyesine erişebilmesi için gerçekleştirilmişken, Amiral Limpus dönemindeki subay ve erlerin o zamanki Türk donanmasında bulunan Barbaros Hayrettin ve Turgut Reis gibi savaş gemilerinin teknik seviyelerinin çok üstünde bulunuyordu. Sonuç olarak Amiral Souchon'un donanma komutanlığında yapılan manevraların tamamen Birinci Dünya Savaşı'na girme amacı taşımasından ötürü kısa zamanda ve yoğun bir programla gerçekleştirilmişken Amiral Limpus döneminde nisbeten daha dar bir vizyonla hareket edilmesi bu iki amiral döneminde yapılan donanma programları arasındaki temel farkı meydana getirmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hariciye Nezareti Siyasi Kısım (HR.SYS.)
- Deniz Tarihi Arşivi, Gemiler Bölümü: Barbaros Hayrettin Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)
- Deniz Tarihi Arşivi, Gemiler Bölümü: Taşoz Muhribi Seyir Defteri (1914-1915)
- Deniz Tarihi Arşivi, Gemiler Bölümü: Turgut Reis Zırhlısı Seyir Defteri (1914-1915)
- Deniz Tarihi Arşivi, Tersane Kataloğu
- Deniz Tarihi Arşivi, Fabrikalar Kataloğu
- Deniz Tarihi Arşivi, Mülga-yı Bahriye Kataloğu
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), Birinci Dünya Harbi Kataloğu (BDH)

Sürelî Yayınlar

- Tercüman-ı Hakikat
- Tanin
- Ceride-yi Bahriye
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 3, İctima Senesi: 1, Cilt: 2
- Tasvir

Referans Eserler

- Alkan, Necmettin; “Alman Kaynaklarına Göre Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girmesi”, *1914'ten 2014'e 100'ncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak*, (Ed.) Zekeriya Türkmen, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2014, ss.157-179
- Allen, W. Douglas; “The British Navy Rules: Monitoring and Incompatible Incentives in the Age of Fighting Sail”, *Exploration in Economic History*, Vol: 39, 2002, pp. 204-231
- Artuç, Nevzat; *Cemal Paşa'nın Askeri ve Siyasi Hayatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008
- Atabey, Mithat; “Osmanlı İmparatorluğu Hizmetinde Breslau (Midilli) Kruvazörü”, *Çanakkale Araştırmaları*, Yıl: 13, Sayı: 18, ss. 117-129

-Baş, Ercan; *Türk Tarihinde Yavuz Zırhlısının Rolü*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2008, s. 62

-Bayur, Hilmi; “Balkan Savaşı’nda Türk Donanmasının Durumu”, *Belleten*, Cilt: XLII, Sayı: 165, Ocak 1978, ss. 94-104

-Bedirhan, Yaşar-Figen Atabey, “Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Danışmanlar (1808-1918)”, *Turkish Studies*, Vol: 8-5, 2013, ss. 127-139

-Birinci Dünya Harbinde Türk Deniz Harbi, *Deniz Harekatı*, Cilt: 8, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976

-Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, *Deniz Harekatı*, Cilt: 8, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006

-Cemal Paşa, *Hatıralar*, (Haz.) Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2001

-Demir, Sertif-Alev Keskin-Fatma İnan; “Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişi: Karadeniz Baskını”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl:9, Sayı: 17, Şubat 2011, ss. 95-135

-*Deniz Tarihinde İz Bırakan Gemiler, Olaylar ve Şahıslar*, “Gazi Hamidiye ve Akın Hareketi”, Sayı: 4, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Piri Reis Araştırma Merkezi, Deniz Matbaası, İstanbul 2006

-Dündar, Recep; *Çanakkale Deniz Muharebeleri ve Cevat Çobanlı Paşa*, Bilsam Yayınları, Malatya 2015

-Emir, Ali Haydar; *Büyük Harbin Deniz Cephesi*, Deniz Basımevi, İstanbul 1937

-Erich von Falkenhayn, *Birinci Dünya Savaşı’nda Almanya*, (Çev.) Mehmet Nihat, (Haz.) Faruk Yılmaz, İz Yayıncılık, İstanbul 2012

-Ericson, J. Edward; *Size Ölmeyi Emrediyorum: Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu*, (Çev.) Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003

-Fotakis, Zisis; *Greek Naval Strategy and Policy 1910-1919*, Routledge Publishing, Newyork 2005

-Gençoğlu, Mustafa; “Batı Bilgi ve Teknolojisinin Osmanlı Bahriyesine Aktarımı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XXXIV, Sayı: 58, 2015, ss. 603-628

-Güleryüz, Ahmet; *Yavuz ve Midilli*, Deniz Basımevi, İstanbul 2009

-Günçay, Lütfi; *Gemicilik Dili*, Deniz Matbaası, İstanbul 1943

-Gürdeniz, Cem (Haz.); *Deniz Kuvvetleri Terimler Sözlüğü*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Başkanlığı Matbaası, İstanbul 2001

-Hane, Trent; "The Evolution of Fleet Tactical Doctrine in the US. Navy 1922-1941", *Journal of Military History*, Vol: 67, No: 4, October 2003, pp. 1107-1148

-Kamensky, Stepline; *Karadeniz'de Mayın Harbi 1914-1918*, (Çev.) S. Gökdeniz, Deniz Matbaası, İstanbul 1938

-Karadoğan, C. Umut; "I. Dünya Savaşı'na Girerken Donanmada Yapılan Islah Çalışmaları ve Yabancı Uzmanlar", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXIV, Sayı: 72, Kasım 2008, ss. 757-796

-Kraus, Th. -Karl Dönitz, *Goeben ve Breslau'nun (Yavuz ve Midilli) Deniz Seferleri*, (Çev.) Mustafa Haydar Cümbüş, Orient Yayınları, Ankara 2013

-Lambert, A. Lampert; "Strategic Command and Control for Maneuver Warfare: Creation of the Royal's War Room System 1905-1915", *The Journal of Military History*, Vol: 89, No: 2, April 2005, pp. 361-410

-Ludwig, Emil; *Yavuz ve Midilli*, (Çev.) Arif Gelen, Burçak Yayınları, İstanbul 1968

-Makela, E. Matti; *Yavuz (Goeben)'un İzinde*, (Çev.) Namık Kemal Ebiz, Deniz Basımevi, İstanbul 2006

-Mütercimler, Erol; *Destanlaşan Gemiler: Hamidiye, Yavuz, Nusret, Alemdar*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1987

-Nutki, Süleyman (Der.); *Kamus-ı Bahri Deniz Sözlüğü*, Mustafa Pultar (Haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011

-Örsal, Aleaddin; "İkinci Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Ordusunda Görev Yapan Yabancı Subayların Askeri Yöntemleri Üzerine Etkileri", *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989, ss.341-357

-Renouvin, Pierre; *I. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*, (Çev.) Örgen Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul 2004

-Rooney, B. Chris, "The International Significance of British Naval Missions to the Ottoman Empire 1908-1914", *Middle Eastern Studies*, Vol: 34, No: 1, January 1998, pp. 1-29

-Sürmeli, Serpil; "Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Girmesine Yol Açan Gelişmeler Hakkında Gayret-i Vataniye Süvarisi Cemil (Özdeniz) Bey'in Hatıratı", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 2007, ss. 139-162

-Tritten, J. James; *Doctrine and Fleet Tactics in the Royal Navy*, November 1994

-Trumpener, Ulrich; “Liman Von Sanders and the German-Ottoman Alliance”, *Journal of Contemporary History*, Vol: 1, No:2, October 1966, pp.179-192

-Trumpener, Ulrich; “Turkey’e Entry into World War I: An Assessment of Responsibility”, *The Journal of Modern History*, Vol: 34, No: 4, December 1962, pp.369-380

-Tuna, Ozan; “Amiral Souchon’un Donanma Komutanlı Olması ve Rus Limanlarının Bombalanması (29 Ekim 1914)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)* , Sayı: 36, Güz 2014, ss. 201-227

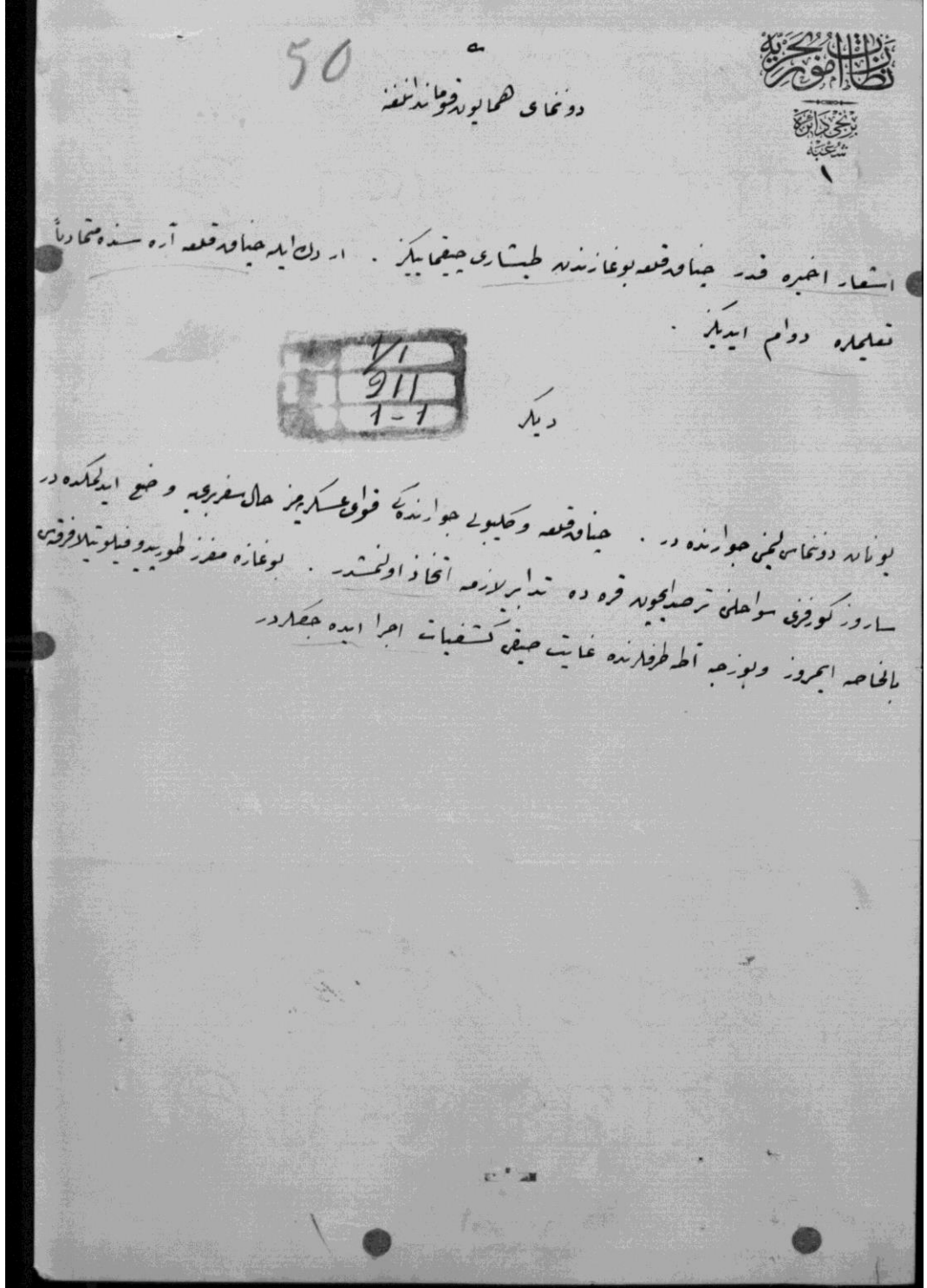
-Tunaboylu, İskender; “Tarihin Son Dretnotu: Yavuz (Goeben)”, *Turkish Studies*, Vol: 10-1, Winter 2015, ss. 771-802

-Tunaboylu, İskender; *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Yavuz (Goeben) Zırhlısı*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2008

-Yavuz, Celalettin; “Ahmet Cemal Paşa’nın Bahriye Nazırlığı Döneminde Osmanlı-Türk Bahriyesinde Reform Arayışları”, *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2001, ss. 69-89

-Yavuz, Celalettin; “Birinci Dünya Harbi Sırasında Osmanlı ve Alman Deniz Subaylarının İlişkileri”, *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, ss. 225-255

-Yazkova, A. Alla; “Karadeniz Bölgesinde Rusya’nın Başlıca Çıkarları ve Siyaseti”, *Birinci Türk-Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu*, (22-28 Mart 2008), Karadeniz Stratejik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Giresun 2008, ss. 91-95

EK-2: Marmara Denizi'nde Yapılan Manevraların Yunan Donanmasının Tehlikesi Sebebiyle Çanakkale Boğazı'nda Çıkılmadan Sadece Marmara Denizi'nde Yapılması Gerektiğine Dair Donanma Komutanlığına Gönderilen Telgraf ATASE, *BDH Kataloğu*, Klasör No:87, Dosya No: 911, Fihrist No: 001-01, Tarih Yok